

Основи державної політики щодо використання ресурсного потенціалу самоцвітного каміння

Автором поставлено завдання розробки цілеспрямованої загальнодержавної і регіональної політики стосовно діяльності, пов'язаної з видобуванням в Україні самоцвітного природного каменю і легалізацією ринку виробів з нього. Визначається зміст відповідної політики, що включає завдання щодо дослідження і обліку ресурсів, унормування любительської та старательської діяльності, формування сприятливих передумов ефективного використання сировинної бази, децентралізації дозвільних процедур тощо.

Ключові слова: ресурсний потенціал, видобування самоцвітного каменю, старательська діяльність, дозвільні процедури.

Автором поставлена задача разработки целевой общегосударственной и региональной политики, касающейся деятельности, связанной с добычей в Украине самоцветного природного камня и легализацией изделий из него. Определяется содержание соответствующей политики, что включает в себя задачи исследования и учета ресурсов, регулирования любительской и старательской деятельности, формирования благоприятных предпосылок эффективного использования сырьевой базы и децентрализации разрешительных процедур.

Ключевые слова: ресурсный потенциал, добыча самоцветных камней, старательская деятельность, разрешительные процедуры.

The author has put the development of single-minded mission of state and regional policies related to activities associated with mining in Ukraine, semi-precious stone and the legalization of its products. Determined by the content of policies that include job related to studies and accounting, regulation of amateur and artisanal activities, creating favorable prerequisites for effective use of raw materials and the decentralization of licensing procedures.

Постановка проблеми. Дорогоцінне і напівдорогоцінне каміння займає особливе, навіть унікальне, місце в культурно-естетичній самосвідомості людства. Практично в кожній сім'ї зберігаються ті чи інші вироби з нього, багато країн ідентифікуються за наявністю в них певних видів самоцвітного каміння. В останні роки і Україна ввійшла в їх число як один із центрів видобування і обробки бурштину. Місцеві джерела такого каміння користуються особливою увагою, створюючи певний бренд для регіонів [5, 6].

Природно-ресурсні передумови України стосовно знаходження самоцвітного каміння є дуже сприятливими [1, 6].

Крім уже згаданого бурштину це також топаз, агат, амазоніт, джеспіліт, онікс, пірофіліт, родоніт, гірський кришталь, сердолік, содаліт, скам'яніле дерево, халцедон та близько 40 інших його різновидів.

Як зазначено в [3], виявлено також прояви смарагду, аквамарину, рубіна, сапфіра, граната, джеспіліту та різноманітного ювелірно-виробничого каміння. Природне кольорове каміння кваліфікується як такий вид корисних копалин, який у ринкових умовах може бути одним із найбільш вигідних і бюджетотворюючих. Окремі види і родовища цього каміння можуть давати значний прибуток при відносно невеликих затратах часу і коштів на їхнє освоєння [3–5].

Однак усі останні роки видобування і оброблення самоцвітного каміння носить здебільшого напівлегальний самодіяльний характер, так само стихійним залишається його ринок, хоча обіг на ньому зростає. Відтак держава і регіони зазнають значних збитків як в економічному, так і соціальному відношенні. В основі зазначеної ситуації лежить відсутність у державі певної політики щодо цього специфічного виду діяльності, щодо його заохочення і регулювання і, загалом, порядкування.

Згідно із загальною методологією державного управління вихідними керівним документом щодо вирішення тих чи інших проблемних завдань має виступати документ політичного характеру. Відтак постає питання розробки базових положень відповідної політики, що будуть створювати передумови для практичних дій.

Специфіка такого об'єкту регулювання як самоцвітне каміння, спонукає до того, щоб розглянути відповідну діяльність не як складову економічної політики держави. Що стоїть за такою постановкою питання? У найбільш загальному розумінні державна соціально-економічна політика – це такі правові норми, процедури, адміністративні регламенти, які забезпечують максимізацію суспільного результату у цьому економічному (матеріальному) і соціальному (в тому числі духовному, культурно-естетичному) підсумку завдання такої політики в тому, щоб люди в процесі своєї діяльності обирали такі кроки, які забезпечуватимуть сукупне зростання результативності.

Переходячи до основних завдань державної політики, слід зазначити, що за змістом це заснована на певній природній і науково-інформаційній базі система принципів правил, напрямів діяльності, а також відповідна їм сукупність заходів, що проводиться органами державної влади, регіонального і місцевого самоврядування у сфері виявлення, розвідки, обліку видобування і оброблення самоцвітного каміння, а

також розподілу і споживання отриманого продукту, з метою задоволення соціально-економічних потреб людини. За своїм змістом вона ставить завдання максимізації суспільної віддачі ресурсної бази. Результатом державної політики виступає, зокрема, створення додаткових робочих місць і більш широка самодіяльність населення.

У логічній послідовності питання до завдання державної політики слід віднести організацію ресурсного обліку самоцвітного каміння (зі систематизацією наявної інформації і цілеспрямованою діяльністю по розширенню ресурсної бази). Вдосконалення класифікаційної і методичної бази зазначених робіт, визначення форм індивідуальної і організаційної підприємницької діяльності у цій сфері, розширення прерогатив регіонів щодо розпорядження ресурсною базою і щодо дозвільної системи доступу до неї, розроблення заходів фіскального та адміністративного стимулювання, проведення культурно-просвітницької та пропагандистської роботи.

Базовою передумовою дієвої державної політики щодо видобування обробки і реалізації самоцвітного каміння та виробів з нього є, на погляд автора, нормативно-правове врегулювання і відповідна регламентація підприємницької (з боку старателів) та любительської діяльності у зазначеній сфері. Введення патентів і спрощених дозвільно-реєстраційних процедур є найбільшим кроком на цьому шляху. Однією з категорій підприємництва, що близька до здійснення старательської діяльності, є, зокрема, самозайнята особа. Під нею розуміють платника податку, який є фізичною особою – підприємцем або проводить незалежну професійну діяльність за умов, що такі особи не є працівниками в межах підприємницької професійної діяльності. В контексті оподаткування (платності) такого роду діяльності і певним орієнтиром може служити досвід встановлення та адміністрування податку на промисел, а в рамках чинного Податкового кодексу України спеціальні податкові режими.

Однак у чинному Податковому кодексі України за визначеними видами професійної діяльності самозайнятої особи можливість віднесення до неї сфери поводження з самоцвітним каменем не передбачена. Відтак у контексті формування державної політики має бути поставлено питання і обґрунтовано діяльність прийняття окремого нормативного акта, можливо на рівні указу президента України чи постанови Кабінету Міністрів України, яким би запроваджувався дозвільний порядок і спеціальний старательський патент (ліцензія) на діяльність у сфері видобування і оброблення самоцвітного каміння, маючи на увазі як дорогоцінне, так і напівдорогоцінне.

Одним із ключових є питання оцінки і прогнозування вартості природного каміння та налагодження відповідної інформаційної служби. В цьому відношенні державна політика має стосуватися розширення повноважень Державного гемологічного центру України і його взаємодії з цих питань з виробниками та постачальниками сировини. Зараз зазначеним центром розробляються на основі інформації про стан світового ринку показники вартості на коштовні і декоративні ка-

мені у стані сировини та в готових виробках. Інформація подається у щоквартальному інформаційно-довідковому виданні «Коштовне та декоративне каміння». Завдання полягає в тому, щоб більш глибоко вивчати внутрішній ринок, виходячи з попиту визначити оптимальний рівень вартісних показників на природне каміння та вироби з нього, встановлювати прогнозні показники з урахуванням умов видобування в Україні і загалом, в інформуванні виробників про рівень внутрішніх цін у їх співставленні з іншими країнами.

Слід передбачити також, що монополія державної установи типу визначеного центру в регулюванні цінових та інших параметрів самоцвітної сировини є тимчасовою. Не викликає сумніву, що із розвитком зазначеної справи та оформлення повноцінного ринку виникають об'єднання (асоціації) добувачів та виробників продукції із самоцвітного каміння, які частково чи повністю візьмуть відповідні функції на себе.

Базовим нормативним документом щодо каменесамецвітної сировини є в Україні Закон «Про державне регулювання видобутку, виробництва і використання дорогоцінних металів і дорогоцінне каміння та контроль за операціями з ними» від 17.11.97 р. Він містить згадку про напівдорогоцінне каміння, однак ані в ньому, ані в наступних законодавчих і нормативних документах не визначено порядок обліку їх ресурсів, не передбачена регламентація діяльності з видобування та оброблення каменю, не сформовані критерії оцінки його якості.

Оскільки ГОСТи колишнього СРСР були скасовані, атестація сировини стала проводитися значною мірою самодіяльно власниками сировини. Останніми роками це питання взяв під свій контроль Державний гемологічний центр при Міністерстві фінансів України. Він, як це уже зазначено, видає журнал із вартістю низки видів самоцвітного каміння. Однак цей досить прибутковий в економічному сенсі сектор усе ще мало контролюється, а український каменесамецвітний ринок залишається напівлегальним.

На цей час видобуток і використання самоцвітів цікавить передусім старателів, колекціонерів, майстрів ювелірних виробів, геологів. Саме вони організують роботи по збиранню самоцвітної сировини, її переробці і реалізації. Без цих людей самоцвітна сировина була б просто втрачена. Розвиток ринкових відносин у цій сфері має передусім передбачати регламентацію роботи основних дієвих осіб і найперше – старателів, як центральної фігури. Мова йде також про легалізацію такого виду підприємницької діяльності, як старательство, про формування ринкових механізмів організації видобутку і реалізації самоцвітного каменю.

Концепція регіонального розвитку в Україні передбачає значне посилення самостійності регіонів як у формуванні місцевих бюджетів, так і у визначенні політики соціально-економічного розвитку. В цих умовах і розпорядження мінеральними ресурсами, передусім місцевого значення, має позбавлятися надмірної централізації. Актуальності набуває питання формування регіональної «власності» на певну частину мінеральних ресурсів, розуміючи під цим пе-

редачу на місцевий рівень всіх повноважень щодо розпорядження ними і т. ін.

Розвиток мінерально-сировинної бази областей в сучасних економічних умовах потребує реорганізації управління надрокористуванням, насамперед за рахунок посилення прерогатив регіонів щодо управління розвитком і освоєнням наявних в областях корисних копалин і, передусім, мінеральної сировини місцевого призначення. Реформування має передбачати передачу на обласний рівень права надання ліцензій (спеціальних дозволів) на користування надрами щодо місцевих видів корисних копалин. Потребує перегляду перелік мінерально-сировинних об'єктів, що належать до категорії місцевих (з їх розширенням за рахунок дрібних родовищ, напіввідпрацьованих кар'єрів та супутнього самоцвітного каміння).

Посилення відповідальності в сфері надрокористування на регіональному рівні пов'язано із створенням обласних фондів геологічної інформації, зокрема, кадастрів родовищ та балансів запасів місцевих видів корисних копалин (в рамках децентралізації системи обліку). Реалізація цих заходів може бути забезпечена за рахунок створення в системі управління регіону відповідного структурного підрозділу, а також формування в рамках обласного бюджету фонду розвитку мінерально-сировинної бази [4]. Користуючись можливостями ліцензійного регулювання та інших важелів управління, регіони зможуть забезпечити більш ефективне використання місцевої мінерально-сировинної бази.

Специфіка самоцвітного каміння в ресурсному відношенні полягає в тому, що в переважній більшості випадків воно виступає супутнім до інших видів мінеральної сировини – будівельної, залізорудної, фарфорово-фаянсової тощо. При видобутку останніх воно попадає у відвали, в продукти переробки і, загалом, у відходи, а доступ до них часто обмежений. Відтак еколого-економічний механізм поводження з відходами має бути доповнений такими положеннями, які б захищали права старателів, колекціонерів, а також громадян-любителів каменю на доступ до кар'єрів та об'єктів відвального господарства з метою відбору самоцвітного каменю. До таких норм доцільно включити:

- надання дозволу старателям, колекціонерам, індивідуальним підприємцям на доступ до об'єктів відвального господарства з метою відбору самоцвітного каменю за встановленими регламентами;
- дослідження відвальних порід на предмет наявності в них самоцвітних мінеральних утворень і включення останніх в оціночні характеристики відходів;
- забезпечення контролю місцевих органів державної влади та місцевого самоврядування для запобігання втрат ресурсного потенціалу самоцвітного каменю.

У контексті удосконалення нормативно-правового регулювання у сфері використання самоцвітного каміння доцільно дозволити збір геологічних і палеонтологічних зразків без застосування техніки на спеціально створених для цього полігонах – геологічних парках. Вдалим прикладом

втілення в життя подібної практики може послужити досвід штату Арканзас США. У цьому відносно бідному штаті знаходиться родовище алмазів «Алмазний кратер» поблизу міста Мерфрисборо. Район родовища оголосили національним парком, і кожний відвідувач, заплативши за вхід 6 доларів, може провести там цілий день у пошуках алмазів, причому всі знахідки він залишає собі. Єдина умова – застосувати лише кустарні методи видобутку.

Актуальним завданням є перегляд класифікації коштовного каміння, що регламентується Законом України «Про державне регулювання видобутку, виробництва і використання дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння та контроль за операціями з ними» і виділити коштовне каміння 2–4 порядків та коштовне каміння органогенного утворення в окрему групу. За цих передумов пропонується запровадити спеціальну ліцензію на видобуток, виробництво, використання, зберігання та операції з напівдорогоцінним камінням і максимально спростити її видачу, аж до продажу на місцях видобутку за фіксованою ставкою. Цей крок дозволить вивести з тіні більшість нелегально працюючих старателів. Мова іде про фактичну легалізацію, яка посприятиме залученню туристів, як національних, так і з закордонних до відвідування геологічних об'єктів і дозволить створити нові робочі місця й дати місцевим бюджетам додаткові джерела доходу. Україна зробила у свого часу великий крок назустріч приватним підприємцям, увівши єдиний податок та створивши сприятливі умови для розвитку малого бізнесу. Маючи такий позитивний досвід, його доцільно поширити на діяльність із добуванням та обробки самоцвітного каміння. Доцільно розглянути питання скасування мита на ввіз мінералогічних і палеонтологічних зразків, при цьому чітко відокремивши ювелірну сировину від колекційних зразків. Це дозволить стимулювати ринок і наситити його різноманітним якісним матеріалом. Місцевому колекційному матеріалу це не зашкодить, оскільки досвід закордонних країн свідчить, що місцеві зразки викликають підвищений інтерес і їхня вартість, як правило, вище іноземних при тій же якості.

Нарешті, бажаним є залучення іноземного капіталу в промислову розробку існуючих родовищ коштовного і напівкоштовного каміння, а також проявів скам'янілостей. Цей крок сприятиме популяризації матеріалу українських родовищ, приведе до зростання зовнішнього й внутрішнього попиту і, одночасно, підвищить інвестиційну привабливість вітчизняних мінералогічних і палеонтологічних зразків.

Висновки

Завдання геологічної галузі в контексті піднятих питань полягає в тому, щоб здійснити повноцінну інвентаризацію ресурсної бази, дослідити її і отримавши більш повну і нову інформацію щодо самоцвітів, забезпечити свого роду publicity, тобто продемонструвавши їх різноманітність шляхом публікацій різного роду інформаційних проспектів, пропаганди в пресі і на телебаченні. В Україні є майстри декора-

тивно-прикладного мистецтва, аматори-художники, колекціонери, які накопичили значний колекційний матеріал і могли б організувати (за сприяння державних органів) представницькі виставки, що сприяли б популяризації вітчизняної продукції. Такого роду прецедентом вже стала виставка виробів художників М. Волги та В. Солодова, експонованих у Лаврському музеї книги і друкарства в Києві на початку 2008 року [2].

Підводячи підсумки викладеному, зазначимо, що першим кроком на шляху формування і реалізації державної політики щодо використання ресурсного потенціалу самоцвітної сировини можна вважати затвердження Верховною Радою України у квітні 2011 року «Загальнодержавної програми розвитку мінерально-сировинної бази України на період до 2030 року». В ній з метою розвитку ресурсної бази самоцвітної сировини (згідно з окремим підрозділом Програми) передбачається, зокрема: проведення пошукових робіт у межах низки перспективних на бурштин ділянок у Рівненській області, оцінка перспективних, на виявлення родовищ опалу та мармурового оніксу площ в західному регіоні України, пошукова оцінка перспективних проявів каменесамецвітної сировини в Україні. До цього слід додати, що, на дум-

ку автора, без залучення місцевої ініціативи і місцевих коштів (зокрема, за рахунок регіональних фондів розвитку мінерально-сировинної бази, які вже почали створюватись) повномасштабних зрушень в освоєнні ресурсів самоцвітного каміння чекати важко.

Література

1. Баранов П.Н. Геммология: диагностика, дизайн, обработка, оценка самоцветов. – Днепропетровск: Металл, 2002. – 208 с.
2. Волга Л. Розкриваючи одвічну тайну Краси // Урядовий кур'єр. – 10 квітня 2008 р.
3. Закон України «Про затвердження Загальнодержавної програми розвитку мінерально-сировинної бази України на період до 2030 року» // Урядовий кур'єр. – 8 червня 2011 р. – №103.
4. Міщенко В.С. Програмне планування розвитку і освоєння мінерально-сировинної бази України: методологія і практика. – К.: ДУ «Інститут економіки прогнозування та сталого розвитку» НАН України, 2011. – 157 с.
5. Пащенко Є.Ю. Перспективи становлення ринку самоцвітної сировини та продукції з неї в Україні // Економіка природокористування і охорони довкілля [Щорічник наук. пр.] НАН України Рада по вивченню продуктивних сил України. – К., 2009. – С. 189–197.

А.М. ІВАНОВА,

аспірантка, Київський національний торговельно-економічний університет

Інформаційна складова інфраструктури ринку споживчих товарів в Україні

У статті досліджено інформаційну складову інфраструктури ринку споживчих товарів та одну із її складових – рекламу. Проведено аналіз позитивних та негативних наслідків її використання, досліджено законодавство, що регулює відповідну сферу господарських відносин, проведено аналіз нормативних актів та виявлено їх слабкі сторони, що потребують доопрацювання.

Ключові слова: інформаційна складова інфраструктури ринку споживчих товарів, інформаційне забезпечення, реклама, захист прав споживачів.

В статье исследована информационная составляющая инфраструктуры рынка потребительских товаров, а именно одна из ее составляющих – реклама. Проведен анализ положительных и отрицательных последствий ее использования, исследовано законодательство, регулирующее соответствующую сферу хозяйственных отношений, проведен анализ нормативных актов и выявлены их слабые стороны, которые требуют доработки.

Ключевые слова: информационная составляющая инфраструктуры рынка потребительских товаров, информационное обеспечение, реклама, защита прав потребителей.

The paper examined the information component of market infrastructure, consumer goods, namely one of its components – advertising. The analysis of positive and negative consequences of its use has been studied laws governing the proper scope of economic relations, the analysis of regulations and identify their weaknesses, which need to be improved.

Keywords: information infrastructure component of the consumer goods markets, information, advertising, consumer protection.

Постановка проблеми. Однією з важливих характеристик складових інфраструктури ринку споживчих товарів є інформаційна складова. Саме інфраструктури ринку споживчих товарів має забезпечувати споживачів своєчасною та достовірною інформацією щодо стану торговельної мережі, пропозицій на ринку, новітніх розробок та появу нових товарів, або цікавих для споживача пропозицій.

Контроль за забезпечення достовірною інформацією споживачів щодо якості, ціни та наявності товарів та послуг є однією з функцій інфраструктури ринку споживчих товарів що повинно виконувати держава. Для виконання відповідної функції необхідна тісна співпраця державного та приватного